

Könyvekről

Tudjuk, hogy mielőtt egy új könyv megjelenik, bejelentő hirdetéseket tesznek közzé a napilapokban, izléses és kevésbé izléses szavakban magasztalva a könyvpiac új remekének szépségeit, vagy ami valamivel ügyesebb, a Hírek rovatában, mint valami önzetlen örömhírt olvashatjuk, hogy: „Mint értesülünk, X. Y. gyönyörű regénye fog a napokban magyarul megjelenni; örömmel üdvözljük ez irodalmi eseményt . . .” stb. Aztán megjelenik a könyv, a kirakatában hatalmas gulákat rak belőle a kiadó, a napilapokban körülrajzolt hirdetés, esetleg ríktó falragaszok beszélnek az irodalmi csodáról. Ez a dolog egyik oldala: a beismert üzleti. A napilapok ünnepnapi számaiban közölt könyvismertetések, amiket némelyek könyvkritikának is neveznek, baráti szavakkal ecsetelik aztán a könyv kiválóságait s ezzel el is van intézve az irodalom eseménye a másik oldalról is. Mindezek közismert dolgok. Sőt az is közismert, hogy semmiesetre sincs ez jól így, ahogy van. Ezt azonban már annyiszor felpanaszolták, annyiszor hangsúlyozták — hiába, hogy az állapotot javíthatatlannak kell nyilvánítani s a jelen állapot megsemmisítése és esetleg semmivel való pótlása helyett, nyugodjunk bele a változhatatlanba s ne helyette s ne ellene, hanem *mellette* alkossunk valami olyat, ami fölöslegessé teszi jószágánál fogva a rosszat, illetőleg elenyészően kicsinnyé teszi a hibát az előnyökkel szemben.

Az üzleti reklám s a baráti kritikából u. a. kihagynak valamit. Nem jut egy jó szó, nem jut

egy szűk kirakatzug az abszolút értékű, régi, tudományos munkáknak. A nagy közönségnek az a része, amely elfordul a felkinált irodalmi gyönyöröktől, a kis polgári nyúlós szerelmi históriák s nagyvárosi családi tragédiák élethűséggel leírt álművészetétől, keresve keresi a szép- és tudományos irodalom klasszikus remekeit, melyeknek létezéséről inkább csak sejtelve van, vagy még az se, mint helyes tudása. A tudományos könyvből nem csúsznak gulát az „Auslag”-ban, plakátok nem virítanak a hirdetési oszlopokon s a baráti dicsőítmény is elmarad.

Szinte hallom az ellenvetést: nem méltó az ilyesmi egy komoly, tudományos munkához. Nem is! De az olyan közönséghez, amely nem veszi a tudományos könyvet, csak ha megüti a nagydobot mellette, olyan közönséghez igenis méltó! Mert akkor vennék. És nemcsak azok vennék, akik nagydob nélkül is megvásárolnák, ha valahogy másképp a tudomásukra jutna a könyv megjelenése, hanem azok is, akik most a fülkéjüket se mozditják arra az eldugott kis hirre, hogy az Akadémia kiadásában három új könyv jelent meg. A tudomány terjesztése érdekében, azt hiszem, nincs okunk visszariadni az ilyen eszközöktől. Pláne, ha célhoz vezet! A cél pedig kétfős. Az írónak érdeke, hogy műve terjedjen, eszméit minél szélesebb rétegekben ismerjék meg s a cél elérése a kultúra haszna, másrészt a kiadónak is tetemes anyagi hasznát jelentene ha a tudományos könyveket is oly, vagy legalább hasonló mennyiségben adhatná el, mint a szépirodalmiakat.

A tudományos könyvek hirdetésénél még egy

lehetőség kecsegteti a könyvárusokat. A szépirodalom terén csak az új könyvek magasztalásának van helye. És ez nem azért van, mert a kritika csak akkor aktuális, amikor a könyv megjelenik, hanem mert a könnyebb fajsúlyú szépirodalmi mű aktuális csak akkor, amikor megjelenik. A régi romantikusokkal pl. nemcsak azért díszítik most a kirakatokat, mert elfogytak, hanem mert ugyanis hiába való fáradság lenne. Ezeknek már lejárt. Ahogy le fog járni a naturalistáknak s le fog egyszer járni azoknak is, akiket ma még biztató mosollyal emlegetünk: a futuristáknak.

Nem így áll azonban a dolog a tudományos könyvekkel. A tudomány is halad, azonban először: nagyon lassan halad, hisz vannak tudományágak, melyek évezredek alatt alig haladtak valamit, másodszor az új eredmények a régieken épültek fel, tehát összefüggésben maradtak velük s harmadszor semmiesetre sem tette lehetetlenné, izléstelenné, tehát élvezhetetlenné az új tudomány a régit. Tavaly jelent meg magyarul Aristotelesnek a lélekről írott könyve. Egy új regényből több fogyott el egy hét, mint az Aristotelesből egy év alatt. Nagyon természetes: a regény publikuma nagyobb. Erről nincs mit beszélni. De föltétlenül nagyobbá kell és nagyobbá lehet tenni az Aristoteles olvasó közönségét is! Még pedig ugyanazokkal az eszközökkel, mint a szépirodalmi művek-nél láttuk: reklám, ismertetés a napi sajtóban s kritika. Aki Aristotelest akarja olvasni — mondhatná valaki — az úgy is tudja, hogy ki az az Aristoteles s annak nem kell reklám. De, aki nem akarja Aristotelest olvasni, az azért nem akarja, mert nem tudja, hogy ki az az Aristoteles! Épp-

ugy, ahogy, ezelőtt nem tudta, hogy kicsoda vagy micsoda az a Golem.

De mondom, ez: az ujonnan megjelent tudományos művek reklámozása csak egyik módja lenne a tudományos könyvek terjesztésének. A szépirodalmi művek propagálásával ellentétben, azonban nemcsak az új, hanem a fenti okoknál fogva a régi tudományos könyvekre is alkalmazni kellene a reklám minden művészetét. Persze nem mint antikvárius ritkaságokat gondolom, hanem, mint tudományos értékű műveket. Különösen az ifjuság látná ennek nagy hasznát, amelynek fogalma sincs arról, hogy miféle tudományos könyvek jelentek meg pl. 1900. előtt, hacsak nem valamely most is folytatott gyűjteményes vállalat kötetei közt látott napvilágot. E sorok írójától kérdezte egyszer egy egyetemei hallgató *Pilo Mario Esztétikájára*, hogy: „honnan lehet azt tudni, hogy ilyen könyvek is vannak? . . .” Persze ez a kis kitűnő mű 1898-ban jelent meg magyarul, hát honnan is lehetne tudni? . . .

Egyszóval, ahogy a *Fővárosi Könyvtárban*, meg a *Galilei Körben*, meg másutt a könyvismerető előadásokon Mórlicz Zsigmond műveit, vagy Normann Angell könyvét ismertetik, úgy kellene az új tudományos könyvek mellett, mindig egy-egy régebbi, kevésbé vagy sehogysem ismert könyvet is elővenni, illetve a napilapok ünnepnapj számaiban egy-egy ívet is ismertetni, amivel ha mást nem, hát a reklámozástól támogatva, legalább azt lehetne elérni, hogy tudomásul vették azok a sokak, akik eddig még nem tudták, hogy „ilyen könyvek is vannak” . . .

Váradi Sándor.

lad. Ez a hajlandóság, kint Németországban letagadhatatlan tény. Most pedig, mintha izelítőt kapunk volna mi is belőle egy „Tűzpróba” című regénnyel, melynek Drasche-Lázár a szerzője. Legalább is elindulásában és első fejezeteiben, valamint végső alakulásában ha nem is naturalista, de a verista regény tiszta formáit mutatja a szerző: Egy egészen lekerült grófi családot mutat be a szerző. Az anyát, aki szerelmi és váltóbotrányokon át jutott el az anyagi nyomorúsággal egyült a prostitúcióhoz, amelybe még a saját lányát is eladná. A fiú, aki a katonatiszti pályán látja legbiztosabb módját annak, hogy új tisztességet szerezzen a hírhedtté vált családi névnek s ki utolsó nemtörődomséggel szakad el a családjától, végül pedig a lány, aki ez ocsmányságok közül menekül a szerelemhez és a színpadhoz. Ezzel a három erősen és élettel megrajzolt főalakkal játszik végig a szerző egy erősen izgalmas, eseményekben gyorsan perdülő történetet, amelynek látszólagos hőse a fiú, aki szerencsével játszik s egy hercegisasszony vőlegénye lesz, hogy aztán újra az eldobott család kerüljön utjába, megértse, hogy a boldogság értéke sebb és tevékenyebb valami, mint az amit ő a kis huszártiszt szerencsejátékában és fölfelé kapaszkodásában keresett. Más, igazibb emberi értékeivel indul tisztesebb célú küzdelemre. A tulajdonképeni hőse a leány, aki az anya nyílt és leplezetlen vásárravívve elől elfut s bár látszólag szembehelyezkedik a társadalom nyílt törvénytével, a maga szabad és egész életében teljes harmóniát talál. Egészen lendülétes perdüléssel hozza Drasche-Lázár ezt a történetet, erős, egészen a brutalitásig biztos műfajrajzzal, mely a lebegett a nyomorúságjának rajzában épp oly naturalisztikus, mint a hercegi palota életénél. Biztos konstrukciója, ér-

és e könyvben mégis így van — borzasztóan van —, de erről Bölcke aligha tehet. Elsősorban azért, mert ő jó repülő kapitány volt, — de lehet, hogy nem volt jó író, aki nem tudta írott mondatokban kifejezni magát. És még sokkal inkább azért, mert ezeket a jegyzeteket — csupán a tévnek felsorolásával — a maga számára készítette s talán csak egy-egy eset emlékeztetőjéül —, amelyek elmondásához akár élőszóval, akár írásban még nagyon sok hozzátennivalója lett volna, ha életben marad. Így azonban Bölcke katona és hőse értékéből semmit sem von le, ha nyíltan megmondjuk: vétek volt ezt a könyvet kiadni: vétek e szomorú időkben bármilyen formában is ennyi véres kegyetlenséget mutatni és oly kevés emberi érzést.

Világok eredése. *Wekerle László* rendkívül érdekes és értékes könyvet írt a *Világok eredéséről*. Eszmemonete a következő: Földünk a planéták, valamint az összes égitestek keletkezésére azt a tételt, hogy: „minden, ami van, az keletkezett és fejlődött, saját legkisebbjéből” — törvényként elfogadhatjuk, mert bármilyen volt az égitestek legelső magva, ennek legkisebbje végül mégis parányiságra, ama test legkisebbjére kell, hogy visszavezessen. E törvény alapján bizonyos, hogy bármilyen nagy az égitestek száma, közülök valamelyik legelsőnek keletkezett. Ezen elsőnek keletkezése előtt pedig semmiféle anyagalakulat nem lévén, szükségképpen oly anyaglet előtti állapot volt, amikor semmi anyag nem létezett s egyetlen egy atom sem képződött. Az a kérdés, hogy „mi” volt abban az örökállapotban, természetesnek tűnik fel, ezzel szemben nagy nehézséget okoz a „mikor” kérdése, t. i. az, hogy az égitestek legelsője mikor keletkezett, azok keletkezése meddig tartott?

A csillagászatnak összegezett eddigi vívmányai szerint az égitestek keletkezésének általános képlete. „a térben szétszórát anyagok (atomok) eleinte egy központ körül egyesülnek, miközben mozgásuk hővé változik, mely eleinte oly jelentékeny volt. — a Nap keletkezésénél is, — hogy az atomoknak molekulákká fejlődését, egyesülését leha-